

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ПРОЯВ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Світовий досвід свідчить, що рушійними силами досягнення фази постіндустріального суспільства є чинники інвестиційного та іноваційного розвитку, пов'язані насамперед з широкомасштабними залученням у господарський обіг таких інтелектуальних ресурсів як досягнення науки, освіти, культури тощо.

Немає секрету в тому, що чим більше надходить інвестицій, тим більше шансів у країни для іноваційного розвитку, а отже, економічного зростання.

Проблема залучення інвестицій у вітчизняну економіку є актуальною, адже рівень інвестицій на одного громадянина нашої держави становить 186 доларів тоді як, наприклад, в Угорщині понад 4 тисячі. На думку експертів, Україні, щоб без проблем вступити до Європейського Союзу, необхідно досягти рівня ВВП у розмірі 6 тис. дол. на душу населення. Такий достаток дасть змогу без особливих труднощів розв'язувати нагальні соціально-економічні питання. А в Україні цей показник на початку 2005 року становив близько 1,4 тис. доларів. Простий математичний розрахунок свідчить, щоб перетворити 1,4 тис. у 6 тис., використовуючи головним чином внутрішні інвестиції, навіть за сторічного 10-відсоткового зростання ВВП, потрібно майже 20 років [1,33].

Головна проблема інвестиційного та іноваційного розвитку — джерела інвестицій. Можливості держави в цьому плані поки що дуже обмежені: ринкові джерела інвестицій формуються дуже повільно, а ресурси українських банків теж незначні.

Потужним інструментом для залучення інвестицій залишається приватизація. Завершальний етап приватизації стратегічно важливих підприємств має здійснюватися з використанням абсолютно прозорих механізмів на рівних умовах участі як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів.

Сьогодні для України особливу актуальність мають прямі іноземні інвестиції. На відміну від позик і кредитів, вони не призводять до зростання зовнішнього боргу, а навпаки, сприяють отриманню коштів на його погашення.

Українське керівництво років незалежності намагалося здійснити певні кроки в цьому напрямку. Вже в березні 1992 року вийшов Закон України «Про іноземні інвестиції». Наступного року з'явився Декрет Кабінету Міністрів «Про режим іноземного інвестування» і Закон України «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні». У 1996 році Парламент прийняв Закон України «Про режим іноземного інвестування».

Закордонний капітал не обходить нашу країну — обсяги іноземних інвестицій зростали з року в рік. Однак їх рівень все ще залишається одним з найнижчих у Східній Європі — близько 190 доларів на людину [2, 11].

Основними чинниками, які негативно впливають на інвестиційний клімат і зумовлюють високий ризик іноземного інвестування в Україні, є надто затяжний і непослідовний характер ринкового реформування економіки, правова, економічна й політична нестабільність, недосконалі фінансово-кредитна й податкова системи; низький рівень розвитку ринкової інфраструктури; високий рівень тінізації та ін.

Водночас є ряд чинників, які приваблюють іноземних інвесторів: місткий ринок, низька ціна робочої сили, вигідне географічне розташування, сприятливі кліматичні умови.

Україна може розраховувати на значні за обсягом іноземні інвестиції у разі створення належних умов сприятливіших, як у країнах-конкурентах. Співробітництво України з міжнародними економічними організаціями є важливим елементом структурної перебудови економіки країни, створення привабливого інвестиційного клімату, впровадження кращого світового досвіду у вітчизняну практику господарювання, залучення та використання іноземних капіталів, інтеграції у світові ринки.

З метою поліпшення інвестиційного клімату, створення сприятливих економічних, правових та організаційних умов для діяльності іноземних інвесторів, Постановою Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2005 року № 666 утворено Український центр сприяння іноземному інвестуванню та розроблено принцип діяльності цього центру.

У свою чергу, Президент України видав розпорядження «Про деякі питання діяльності Консультативної Ради з питань іноземних інвестицій в Україні», яким доручив цьому комітетові розробити та подати план заходів. Прийняття цих важливих документів сприяло залученню іноземних інвестицій.

Перед новою владою стоїть завдання змінити філософію розвитку країни. Цей шлях може бути тільки інноваційним, тобто таким, в основі якого лежить виробництво, що базується на нових знаннях та технологіях. Адже генетичний потенціал, надбання українських науковців, освітян та діячів культури вражають. Тому слід сповна використати головне наше багатство — здатність креативно мислити та інноваційно творити.

Йдеться про створення національної інноваційної системи. Такі системи у США та провідних країнах Європи формувалися на основі приватного бізнесу з невеликою часткою державного впливу, а в таких країнах як Японія, Таїланд, Малайзія та ін. створювалися за активнішої участі держави.

Для України роль і участь держави у створенні національної інноваційної системи має бути ще вищою. Схематично можна уявити у вигляді чотирьох великих секторів, пов'язаних сукупністю правових механізмів і фінансово-економічних інструментів підтримки основних процесів: наукових досліджень, розробок технологій, виробництва інноваційної продукції та її кінцевого споживання.

Сектор науки у нас достатньо розвинений, крім значного потенціалу академічної (НАНУ та ще 5 галузевих академій наук), є потужна наука у вищих навчальних закладах та певною мірою починає відроджуватися галузева і заводська.

Попри те, що Україна має значну кількість продуктивних наукових ідей і розробок, технологічний сектор не виконує своїх завдань. Тому українські інновації продовжують поступатися світовим аналогам і насамперед за готовністю до безпосереднього використання.

Однією з причин нинішнього повільного впровадження нових розробок є занепад конструкторських бюро і дослідих виробництв, основним завданням яких і було б доведення до впровадження наукових розробок.

Необхідно розвинути інноваційну інфраструктуру і забезпечити підготовку національних кадрів: менеджерів, технологічних брокерів, патентознавців, аналітиків та ін.

Нині в Україні функціонують такі основні елементи інноваційної інфраструктури як технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційні центри. Але їх кількість та результати діяльності далеко є недостатні для такої великої країни, як наша. Світовий досвід засвідчує: в розвитку інфраструктури має брати участь держава, вкладаючи кошти в її розвиток, чим створює умови для активізації приватної ініціативи у сфері іноваційної діяльності, що супроводжується створенням нових робочих місць і збільшенням у довгостроковій перспективі надходжень до бюджетів усіх рівнів. Підтвердженням цього є успішний досвід Китаю, Індії, США, Кореї. Тому МОН веде активну роботу щодо розробки та запровадження механізмів державної підтримки розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури.

Однією з умов має стати розвиток інноваційної культури, розуміння всіма верствами населення суті та соціально-економічної значущості інноваційної діяльності.

Основною вимогою розвитку інноваційної культури в суспільстві та забезпечення конкурентоспроможності національного підприємництва має стати система підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідного персоналу. Це, зокрема, поширення відповідних освітянських програм з інноваційного менеджменту як у системі базової та вищої освіти, так і шляхом створення програм дистанційного навчання.

Нині часто стверджують, що наука в Україні є неефективною та збитковою. Це хибне ствердження. Річ у тому, що коли загальні інвестиції країни (як державні, так і приватні) у наукову та науково-технічну діяльність не перевищують 0,4 % від ВВП, то функція науки в суспільстві є винятково соціокультурною; якщо ці інвестиції не перевищують 0,8 %, наука відіграє пізнавальну роль. І лише коли інвестиції в цю сферу перевищують 0,8 %, наука здатна певною мірою відігравати економічну роль.

В Україні останніми роками цей показник не перевищував 0,5 %, і тому очікувати від науковців великої віддачі буде неможливо [4,2].

Твердження, ніби державна підтримка наукової та інноваційної діяльності — то лише втрати бюджету, не відповідають істині. Ці галузі в за короткий період, справді, не можуть забез-

печити швидкої віддачі. Але саме вони закладають потенціал економічного розвитку наступних поколінь, а тому мають розглядатись як стратегічно важливі.

Парламентські слухання з питань культури в Україні (2002–2005 рр.) наголошували на реформі культурного сектора. Інноваційний підхід, що враховує світові тенденції й місцеві потреби, пропонує проект, який здійснюють наші й міжнародні фахівці.

Чим вимірюється економіка? Культурою. Чим вимірюється культура? Економікою. До усвідомлення цієї взаємозалежності Західна Європа прийшла ще чверть століття тому, коли там почали підтримувати паростки підприємництва в культурі: незалежні музичні центри, дизайн-майстерні, кіностудії тощо. Згодом з'явилося глибоке розуміння того, що основною метою економічного розвитку є створення культурних цінностей і що культура є головним рушієм і показником економічних змін. «Економічна діяльність сама по собі не є метою, але має цінність лише тоді, коли сприяє людському щастю». Це сказав професор економіки Цюріхського університету Бруно Фрей. У Європі стали широкоживаними поняття «творча економіка», «культурні індустрії», «мапа культурних ресурсів».

Такі погляди сповідує Європа. Важливо, що Україна включена в цей процес і має унікальну можливість посісти в ньому своє місце. Прикладом є проведена в Києві міжнародна конференція «Український практичний досвід як взірць нової Європейської політики та стратегічних інструментів усталеної творчості та культурного туризму». Мова йде про участь українських міст і районів у проекті Ради Європи, про нові механізми та методи культурного розвитку.

Керівник проекту «Створення культурного капіталу» Мадлена Гросман зазначає: «Наш проект пов'язує економіку з культурою, передбачає створення засад для виробництва на місцевому рівні культурної продукції та заохочення цього. Думаю, правильно назвати нинішню економіку, «економікою культури». Але це також і економіка, що розвивається за наявності бажання місцевих громад та місцевих органів влади змінити життя громади, міста, району на краще» [7, 7].

Реформування культури поняття широке. Це і необхідність реформувати галузі, що переживають кризу (кіно, книговидання, музеї, театр), і потреба трансформувати управління культурною сферою, фінансування і планування, змінити підходи до збереження і примноження культурної спадщини, гармонізувати законодавчу базу, зробити ефективною існуючу мережу культурних установ і багато іншого. Але, мабуть, найголовнішим є реформування культури на рівні територіальних громад, де громадяни отримують базові культурні послуги, де постійно живуть і працюють, тобто зазнають впливу навколишнього середовища, яке або надихає їх на самореалізацію, або спонукає шукати десь кращих умов. Пекучою проблемою сільських районів і малих міст України є відтік талантів до обласних центрів, столиці, закордон. Чи здатна культура змінити цю ситуацію, що веде до соціально-культурного занепаду тих місцевих громад? Досвід показує — здатна, якщо ці реформи мають підтримку на місцевому й центральному рівні, якщо вони узгоджуються з розвитком інших галузей, виступаючи ключовим компонентом стратегії загального розвитку тієї чи іншої громади. Тоді ці реформи можуть мати не лише прямий соціально-економічний ефект (зростання підприємництва, збільшення робочих місць та місцевих доходів), а й супутні наслідки, що роблять певну місцевість при-вабливою і для «своїх», і для туристів. А це в умовах глобалізації є перевагою у змаганні за внутрішні й зовнішні інвестиції. У Європі використання культурного потенціалу на муніципальному рівні стало потужним джерелом формування доходів та соціально-економічного розвитку.

В Україні, як і в багатьох постсоціалістичних країнах, мережа культурних установ майже повністю підвладна місцевим громадам. Ця мережа комунальних закладів культури, що утримується місцевим бюджетом, становить 45,8 тисячі одиниць, або 98,5 % загальної кількості закладів культури України. Тобто, культурна політика окремого регіону та держави в цілому найуспішніше має здійснюватися саме на місцевому рівні. Але тут і виникають проблеми, що їх на місцевому рівні самостійно розв'язати неможливо [7, 7].

Тим часом головний пріоритет культурної політики України останнього десятиріття — збереження існуючої мережі закладів культури, переважно клубів та бібліотек. Але якою ціною? Потужна мережа закладів культури, якій могла б позаздрити будь-яка країна, була свідомо законсервована без можливості розвитку.

Місцеві бюджети змушені спрямовувати кошти з усіх програм розвитку на зарплату працівникам культури та оплату комунальних послуг. Обсяг фінансування культури з місцевих бюджетів

забезпечує у середньому лише близько 60 % потреб на зарплату працівникам культури. З'їдаючи левову частку ресурсів на фінансування галузі, зарплата працівників культури водночас є найнижчою серед інших бюджетних працівників, а подекуди й досі становить 0,5 мізерної ставки [3, 17].

Загалом частка видатків місцевих бюджетів на оплату праці, комунальних послуг та енергоносіїв за підсумками 2003 року становила у бюджетах сіл 89,2 %, селищ — 80,5 %, міст районного значення — 66,9 %, районів — 83 %, міст республіканського (АРК) та обласного значення — 75,6 %. При цьому більшість клубних закладів у сільській місцевості (в окремих селах понад 90 %) навіть не оплачується [7, 7]. Така загрозлива тенденція розвитку культури залишається актуальною і сьогодні.

Фінансування культури на місцевому рівні передбачає конструктивний зв'язок між місцевим самоврядуванням та центральною владою у прийнятті й виконанні політичних рішень, що дозволяє формувати цілісну політику в галузі культури.

Та, мабуть, головною проблемою залишаються самі виробники культурного продукту. Йдеться про заохочення та підтримку творчості, систему винагород, доступ до аудиторії, ринків збуту, можливостей просування ідей, творів, збереження та розвитку народних традицій, поширення інформації. Адже, якщо творчі люди почуваються незатишно вдома й шукають кращі можливості деінде, то будь-які реформи тут будуть марні.

Для розв'язання згаданих проблем необхідні сучасні підходи, де використано науковий аналіз та кращу світову практику. Йдеться про набір сучасних знань, методів, практик, інструментів за допомогою яких можливо сформувати найвигіднішу модель використання культурних і людських ресурсів.

Практика свідчить: успішний розвиток місцевих громад шляхом використання культурних ресурсів та створення культурних індустрій визначають три передумови. А саме: необхідність змін (загроза занепаду міста чи району внаслідок економічної та соціальної кризи; небажання місцевої громади жити в існуючому становищі); наявність людей, здатних генерувати зміни; готовність місцевої влади підтримати чи очолити такі зміни.

Звичайно, ці проблеми спільні практично для всіх країн колишнього соцтабору, це: фінансування, відсутність послідовної політики культурного розвитку, непідготовленість кадрів до нових економічних умов, нерозвиненість інфраструктури, сфери послуг, інформаційна замкненість тощо. Розв'язати їх стане можливим лише спільними зусиллями. Саме на це розрахований проект Ради Європи «Створення культурного капіталу», до якого включилася й Україна 15 ма пілотними містами і районами.

Проект Ради Європи здійснюється в трьох основних напрямках: складання мапи культурних ресурсів та їх оцінка, розвиток культурних ресурсів і культурних індустрій та створення агентств культурного розвитку на місцевому, національному та міжнародному рівнях. «Створення культурного капіталу» — перший широкий проект Ради Європи в Україні, тому дуже відповідальний. Він звернений передусім до місцевих виробників культурного продукту, дає їм можливість виходу на національний та міжнародні ринки. Важливим інструментом у цьому стане електронний Культурний портал, що поєднає мережу партнерських громад різних країн Європи.

Створення Культурного порталу дасть можливість будь-якому місту чи містечку України, тамтешнім митцям і культурним установам легко вийти на світові ринки культурної продукції. Культурний портал — мережа інформаційно-культурного обміну. Кожен учасник проекту (місто, район) зможе генерувати свій культурний портал, що дасть змогу поширювати про себе інформацію, надавати послуги та пропонувати свої культурні, туристичні, інформаційні продукти на регіональному, національному і міжнародному рівнях. Мережа культурних порталів дасть змогу сформувати єдиний національний інформаційно-культурний простір через систему внутрішнього зв'язку порталів, а з другого боку, інтегрувати цю систему через Інтернет у світовий простір. Активна підтримка з боку Ради Європи гарантує, що ця віртуальна брама не лише забезпечить входження в культурний простір Європи, а й стане привабливою для Європи, щоб увійти в Україну.

Тому важливою є пропозиція Ради Європи розробити культурні маршрути в Україні, щоб включитися в програму «Культурні маршрути Ради Європи». Саме Культурний портал стане ефективним інструментом реалізації такої програми в Україні.

На Міжнародній конференції в Києві представлено ядро майбутньої мережі — шість діючих порталів пілотних міст і районів України — як прототип ефективного інструменту розвитку культурного туризму, що дасть змогу по-новому осмислити себе, своє майбутнє, бути взірцем нових

підходів та інструментів культурного та економічного розвитку для Європи. Отже, слово «інновація» набуває значення «відродження».

-
1. *Дмитренко М. А.* Наздоганяюча модернізація та стратегічні пріоритети України // Трибуна. — 2005. — № 5–6. — С. 32–33.
 2. *Мищенко Н.* Із науковим потенціалом // Науковий світ. — 2004. — № 10. — С. 5–13.
 3. *Мовчан П.* Культурна політика в Україні: пріоритети, принципи та шляхи реалізації // Голос України. — 2005. — 13 травня.
 4. *Ніколаєнко С.* Національна інноваційна система — дорога в майбутнє // Урядовий кур'єр. — 2005. — 25 січня.
 5. Підвищення ефективності освіти і науки як дієвого чинника спільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство // Освіта України. — 2004. — 24 квітня.
 6. *Серета Л.* та ін. Майбутнє держави — в інтелектуальній власності інтелігенції нового покоління // Науковий світ. — 2004. — № 7. — С. 4–5.
 7. *Танюк Л., Буценко О.* Культурна інновація України // Голос України. — 2004. — 23 листопада.